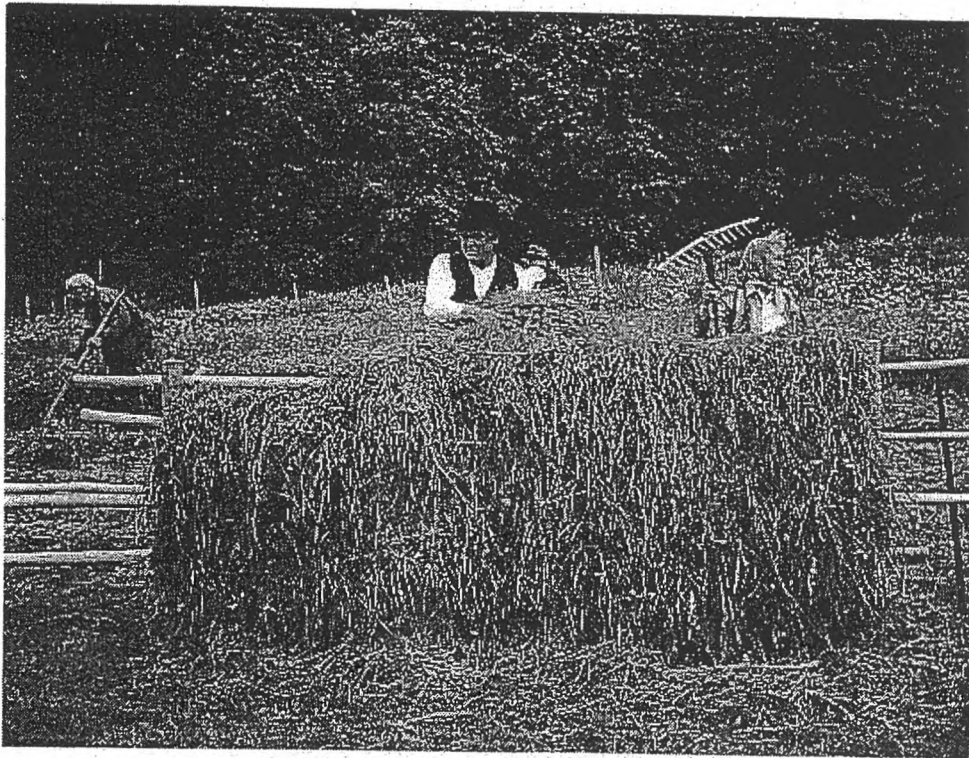

Byneset historielag

stiftet 17.10.1994

Slåttonn på gammeldags vis.
29. juni 1996 på Lerdal øvre.

ÅRSHEFTE 1996

Til alle husstander på Byneset og medlemmer i Byneset historielag.

Av Karl Ole Finnes.

Det sittende styret består av Leder Karl Ole Finnes, nestleder Arne Håbjørg, kasserer Randi Nygård, sekretær Jon Stene Opland, styremedlem Olaug Haugum.

Pr. 1. september 1996 var det 128 betalende medlemmer.

Vi håper at flere vil finne nytte, glede og engasjement i lagets arbeid. Vi ønsker nye både aktive og støttemedlemmer hjertelig velkommen.

Mange mennesker er involvert i arbeidet med å samle inn opplysninger og registrere stedsnavn, gamle veier, husmannsplasser, næringsvirksomhet og så videre. Det er samlet inn store mengder lokalkunnskap som nå blir lagt inn på data og digitalisert på et nytt kart for Byneset. Koordinator for det hele er Ivar Grostad som er engasjert av historielaget i samband med jordstyrekontoret i Trondheim kommune. Ivar er lønnet av tiltaksmidler fra arbeidsetaten og har vært tilsatt fra 1. februar og frem til utgangen av november måned. Ved at opplysningene blir knyttet opp mot digitale kartblad gir det oss mange muligheter ved orientering av det lokalhistoriske materialet.

Ved flyfotograferingen i mai, som dannet grunnlaget for det nye digitale kartet over Byneset hadde Trondheim kommune inngått samarbeid med historielaget. Personer i de forskjellige roder på bygda var behjelpelig med fordeling av signalmerker til grunneierne, likeså med å samle inn kart med ajourførte grenser. Dette arbeidet vil innbringe til historielagets kasse ca. kr. 30.000.-

Ljøslått og høyberging ble valgt som tema i forbindelse med demonstrasjon av gamle driftsformer. Vi var ca. 80 personer som møttes på Lerdal 29. juni hvor vertsfolket i tillegg til å stille demonstrasjonsfelt til disposisjon også viste oss et rikholdig gårdsmuseum.

Takk til de to generasjonene på gården som la alt så godt til rette for «slätte-gruppa» i laget.

Det er holdt 2 medlemsmøter dette året. Det første møtet var 18. april hvor Jon Olav Sæther kåserte om tyskernes planer for Øysand, Gulosen og deler av Byneset under 2. verdenskrig. Ca. 70 personer møtte. Det andre møte ble avholdt 18. november hvor Gisle Rød fra Trondheim amatørgeologiske forening kåserte over emnet "Geologi og skjerpning (gruvedrift) på Byneset sett i lokalhistorisk sammenheng". Dessuten demonstrerte Jens Hove tilvirkning av sopelimer. Det møtte vel 70 personer.

Lørdag 7. september hadde vi turmarsj fra Berg bedehus opp Bergskaret og inn til Lian. 54 personer deltok.

For 1997 er det laget en «Bynes-kalender» med historisk tilsnitt som blir lagt ut for salg (kr. 60.-) på post- og bankkontorene og forretningene på bygda.

Mange personer har lagt ned et betydelig arbeid for laget. Innsamling av navnematerialet, arbeid i forbindelse med flyfotografering, slåttedagen og med kalenderen. Vi setter stor pris på all aktivitet og takker samtlige som på en eller annen måte har bidratt i lagets arbeid. Vi håper at lagets virksomhet vil være med på å øke kunnskap og interesse for bygdas historie.

En liten historie om Laurits og stua hans.

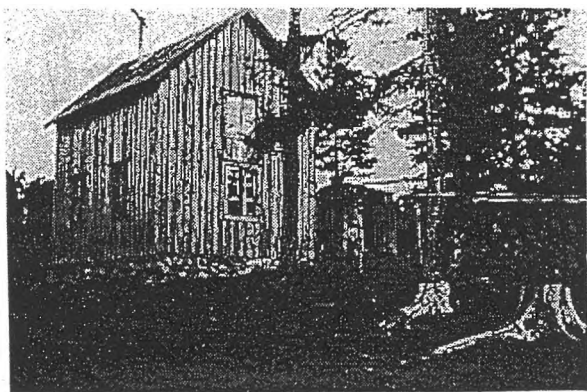
Av Sissel Haugrønning Hove.

Blant de siste bygdeoriginaler på Hangersletta var Laurits Haugen. Han var født i 1907 som den yngste i en søskenflokk på 10. Det var trange kår og de fleste av søsknene reiste til Amerika. Foreldrene var Anne og Martin Haugen, som bodde på Haugtrøen plass. Martin Haugen har siden fått en vei på Klefstadhaugen oppkalt etter seg.

Det sies at da Laurits ble født var han så liten at han ble lagt i en skoeske. Han forble liten all sin dag. Som voksen var han ca. 150 cm høy og ble vel av mange på bygda omtalt som «Litj-Laurits». Men dette navnet ble bare brukt når han ble omtalt for å skille ham fra andre som også hadde navnet Laurits. De som omgikk ham til daglig passet seg vel for å tiltale ham som Litj-Laurits. Han var svært stolt og forsto godt hvis noen gjorde narr av ham.

En vesentlig del av livet til Laurits var å være dreng rundt på gårdene og han var svært opptatt av å gjøre det likest mulig. Han kunne drive seg nesten mere enn han hadde helse til. Laurits så veldig opp til Konrad Haugum som var en stor og røslig kar. En gang skulle Laurits hjelpe Konrad med å lesse frau midtvinters. Laurits tok mål av seg til å holde tritt med Konrad, og arbeidet det han var god for. Men da kvelden kom kunne han knapt stå på føttene. Likeså måtte man passe seg for å si til Laurits at han måtte ta seg en hvil, for da arbeidet han bare dobbelt så mye, selv om han kunne trengt en pause.

Laurits gikk på skole. Han hadde vel litt tungt for teorien, men han kunne skrive navnet sitt. (I dag hadde han nok fått bedre undervisning og fått lære både å lese og skrive). Laurits ble aldri mobbet på skolen og ingen var troillat med han, for han var svært god til å svare for seg og hadde alltid en god replikk å komme med.

Den første stua til Laurits.

Laurits kom til Hangersletta som dreng og onnakar mot slutten av 1930 åra. Til å begynne med bodde han rundt om på gårdene hvor han arbeidet, helt til «slettingene» mente det var på tide han fikk seg eget husvære. De fleste gårdene på Sletta bidro med materialer og Konrad Haugum og Ole A. Haugrønning bygget et hus med kjøkken, stue og loft til Laurits. Den ble satt opp på myra til Konrad Haugum, like ved Marken.

Så kom krigen og det var harde tider. Vanskeligst var det for folk i byen og mange skaffet seg kjentfolk og husvære på Byneset. De bodde og arbeidet i byen i uka

og dro ut på landet i helgene. Et slikt bekjentskap hadde også Laurits. Det var tre karer som brukte å komme utover i helgene. De fant på en del løyer med Laurits. Blant annet kom de en gang på at han kunne trengte et kvinnfolk i huset. De satte inn en annonse i avisen og søkte etter husholderske. Det kom mange brev som de måtte hjelpe Laurits med å lese og bykarene hadde stor halloi med dette. Det kom faktisk en dame som ble «ansatt». Hele den første dagen

spilte de sveivegram-mofon. Men om kvelden stengte Laurits døra for henne så hun kom seg ikke engang ut i nødvendig ærend. Ikke kunne han fø på henne og ikke kunne han betale lønn, så da hun skjønnte dette dro hun etter bare noen få dager i «tjenesten».

De tre bykarene hadde fått høre at Laurits skulle opp i Klæbu på arbeid og de satte på for å få kjøpe stua hans. Laurits skulle få et piano den ene hadde som betaling for stua. Laurits syntes vel det hørtes gildt ut å få et piano, men tenkte ikke på at når han solgte stua så hadde han ikke noe sted å sette pianoet.

Olaf Fallan som på den tiden bodde i gammelstu på plassen Bergan, fikk høre dette. Han syntes det var for ille at disse karene skulle gi Laurits et piano som betaling. Han tilbød seg isteden å betale Laurits penger for stua og den handelen gikk i orden.

Laurits-stu ble flyttet på tidligvåren 1945 på den siste snøen som lå det året. Dagen etter var all snø borte. Konrad Haugum og Knut Haugrønning stilte med to hester hver. I tillegg var Sivert Haugrønning, Carl Haugrønning, Olaf Fallan og Odd Fallan (sønn) med på flyttinga. Randi Marken var sengeliggende hele vinteren, men da Laurits-stu ble flyttet sto hun opp og var våken resten av dagen.

Anne og Martin Haugen
med sin yngste sønn Laurits.

Stua ble trukket på snøen over åkeren fra Marken til øverst i Ilan der den ble satt på Knut Haugrønnings eiendom. Den lå svært vakkert til med utsikt over fjorden, mye einermark omkring og tyttebærterrenget rett utenfor døra.

Lauritsstu står fortsatt på samme plassen i dag og var brukt av Olaf Fallan's familie helt til den senere tid. Stua er også kjent under navnet «Fallan-hytta»

Laurits kom etter en tid tilbake fra Klæbu, for det var på Byneset han trivdes. Han kom til Anders O. Haugrønning og sa: «No lyt du hjelp mæ å sætt opp et hus». Anders mente det måtte bli råd med det, for han hadde noen golvbord liggende. Det ble bygget et lite enkelt hus oppe i Bakkatrøa (mellom Løvseth og Kleivan). Da en av søstrene til Laurits var heime på besøk fra Amerika sørget hun for å få bygd på huset så det ble dobbelt så stort.

Laurits fortsatte å arbeide på gårdene. I flere år var han med som fast mannskap under treskingen. På slutten av 1950-årene begynte helsa å skranke på grunn av hjerteproblemer. Han var ikke lenger så arbeidsfør som tidligere og det ble lite å leve av. Da det var på det vanskeligste var han avhengig av å få mat rundt på gårdene. Men fortsatt hadde han stoltheten i behold, han ba aldri om å få mat. Hvis han var på en plass og det nærmet seg middagstid, var han bestandig påpasselig med å si at nå måtte han hjem for å ha seg til middag han også. Men alle visste hvor-dan det sto til og sørget for å be han til bords.

Etter hvert fikk Olaf Vevik ordnet det slik at Byneset kommune betalte inn kr. 25.- hver måned på filialen (Byneset samv.lag, Hangran filial), slik at Laurits kunne få handle mat for dette.

I 1959 fikk han komme opp i gammelheimen. Han var bare 52 år. Selv om han hadde dårlig helse, var han allikevel den likeste av alle beboerne der. Hele livet hadde han strevd med å være like god som de andre, men her på gammelheimen fikk han kanskje den fineste tiden av livet sitt. Han trivdes svært godt. Hans romkamerat var Hjalmar Hanger. De to kom svært godt overens med hverandre. Laurits døde i 1960 i sitt 53 år.

Om Laurits går det mange gode historier som viser hvor slående han var i replikken, mange ganger uten at han visste det selv.

En av sambygdingene hadde gått hen og hengt seg. Kari Lian Olsen fra byen bodde i hytta ved siden av Laurits. Hun var nabokjerring med omsorg for Laurits så hun tok ham for seg da dette hendte for å gi ham noen formaninger: «Du Laurits, om du bli tungsindt og får det trasig, så må du itj gå å hæng opp dæ du å!» «Nei Kari, det kainn æ låvvå dæ, det bli det sist æ gjær» svarte Laurits.

Den samme Kari hadde fått det for seg at hun skulle invitere Laurits og Johan Lind på en skikkelig god middag. Hun stekte kjøttkaker, laget ertestuing og kokte poteter. Karene kom og forsynte seg godt. Laurits spiste bare kjøttkaker og Kari ble redd det ikke skulle bli nok mat. «Du må no ta på potet å, Laurits» sa Kari. «Æ et itj potet når æ kain eta kjøttkak» svarte han .

En annen gang var Laurits på vei til «filialen». Da han skulle gå forbi «Sainna» fikk han se Kasper Røstum som holdt på å kviste noen store balsamtrær som han hadde felt. Laurits hadde ikke noe usnakket med Kasper og ville skynde seg forbi uten å bli sett. Men Kasper så ham og ropte etter ham om han hadde sluttet å hilse på folk. Laurits hadde svaret klart: «Å e det du? Æ trudd det ein tørrkvest æ».

Laurits Haugen og hans søster Karen Jonson.
Karen var heime fra Amerika på besøk ca. 1955.
Bildet er tatt i «Bakkatrøa», der Laurits sist bodde

En stor takk til de som har gitt opplysninger om og bilder av Laurits: Ingrid Lundahl, 92 år datter av Olaf Fallan, Anders Haugrønning, Sivert Haugrønning Sverre Lindseth, Leif Klemetsaune, Åse Hove

PIONERHISTORIE FRA DET NORSKE AMERIKA.

Av Arne Håbjørg.

I 1928 ga Det Norske Historiske Lag i Sioux Falls, Syd-Dakota ut et minneskrift om de første utvandrerne som kom til dette området. Mange personer har gitt bidrag om gamle dager. Således finner vi også personer fra Byneset nevnt i denne «Pionerhistorien». En av de som har skrevet sitt bidrag til denne beretning er Bertha Larsson Brendsel.

I 1866 reiste brødrene Knut og Ole Larssønner Mule med familier til Allamatee County Iowa og i 1870 videre til Minnehaha County Syd-Dakota. Bertha var datter av Knut og i USA brukte de familienavnet Larsson. Hun giftet seg i USA med en gutt fra Byneset Anders Ingebriksen Brendsel og de fikk 10 barn. Anders ble farmer i Baltic og Bertha var i tillegg til farmerkone også lærerinne i dette området. De fleste barna utdannet seg til lærere, men den yngste sønnen Lars hjalp sin far på farmen. Lars som var født i 1904 lærte seg norsk og vi var så heldig å møte han under vårt Amerika-besøk i 1995. Da snakket vi sammen på gammelt «Bynesmål».

Berta skriver litt om den første tiden i USA.

«Min far og onkel Ole hadde hver sitt oksespann og «cowered» vogn. Etter at de hadde valgt sine «homesteads» og slått høy til vinterbruk reiste mennene og hustruen til onkel Ole til de eldre settlementer ved Yankton for å få arbeid. Min mor og barna fikk losji hos en annen nybygger. Nybyggerne hadde alltid rom for losjerende, skjønt de bodde i noen jordkjellere.

Den 8. mai 1871 flyttet Knut Larson til sitt homestead. Huset var en jordkjeller med noen omfar stokker over. Taket av vier, høy og jord, dør av noen grove bord og et lite vindu. Det var ikke stor stas, men det var et eget hjem.

Det var vistnok svært tørt det første året. Sioux elven var nesten tørr, men det var deilig gras for kyrne. De fikk gå hvor de ville så det var ofte vanskelig å finne dem igjen. Nybyggerne måtte da gjerde inn sine åkerflekker slik at ikke kyrne åt opp kornet. Lars gjerdet inn 5 acres (ca. 20 da). Settlerne ved elven var snille med dem som ikke hadde skog og solgte billig eller gav dem trær til byggematerialer. Kanskje hendte det også at et tre som sto på onkel Sam's land ble hugget ned, men han var en liberal herre i de dage og grensene var vel heller ikke helt klare.

Det var ingen farlige, ville dyr i området. Indianerne så man ofte, men de var vennlige. Den største fare var prairiebrann og den kom så sikkert som høsten og tørt gress. Det var et storartet syn når den kom om natten, oftest fra nord-vest. Det høye graset på prærien ble forvandlet til et stort flammehav så man kunne innbille seg at man så byer med slott og høye tårn. Det var en farlig gjest, men settlerne var som oftest «føre var» og hadde pløyd opp rundt husene. Men allikevel gjaldt det å være på vakt.

Sneen og snestormene var også uhyggelige ute på prærien. Etter at prairiebrannen hadde brent opp både gress og trær var det lite som stanset de kraftige snestormene. Knut Larson var ute og hentet noe høy en vinterdag og ble overrasket av stormen. Han var en tur inn hos en nabo og ba dem ta seg av skolebarna. Da han kom ut hadde de fire oksene han kjørt, begynt å begi seg på heimvei. Knut fulgte deres spor, men kunne ikke innhente dem. Oksene fulgte veien

inntil de kom så nær som en halv mil, da ble været for voldsomt og de gikk med stormen innover. Da det var nesten mørkt kunne ikke mere gjøres den dagen. Dagen etterpå var Knut og naboene ute helt til kvelds og lette, men forgjeves. Først den tredje dagen fant de oksene i skogen over tre mil fra heimen. De var forfrosne og den ene av dem kunne ikke brukes mere. Det var et ganske følelig tap i de dager.

Det var som alle vet mange besværligheter ved nybyggerlivet og ikke minst var det når man inne på prærien ble «vedlaus». Er det noen som vet hvem som først kom på den tanke å «tvinne» høy? Hvis man hadde langt, grovt Bottom-høy og seigt skinn på hendene kunne man få til en ganske stor vedstabel på en kveldsstund. Siden når graset ble finere og mindre av det ble det ikke så greit.

Nybyggerne var som regel folk i sin beste alder, friske og sterke. Her var frisk luft, godt vann, god jordbunn, og så hadde de håpet - denne store guds gave til menneskene. De håpet på bedre dager, at de skulle få bedre hus og større åkrer. Kanskje ville det komme byer med jernbane, markeds plasser, kirker og skolehus og andre institusjoner som kunne være til felles gavn.

Forfatterne av Norske Pioneres Historie skriver om Bertha Larson Brendsel:

« Det kan opplyses at forfatterinnen av denne interessante artikkel var i flere år lærerinne i våre offentlige skoler her i Sioux dalen. Hun var visst den første av våre unge piker som fikk litt høy-ere skoleutdannelse, idet hun var blandt de første elever ved St. Olaf skolen i Northfield, Minnesota. Mange vil nok huske denne pionerkvinne fra skoledagene. Hun var jo alltid så optimis-tisk, hjelpsom og vennlig mot oss som satt på skolebenken. Det er nå mange år siden hun ble farmerkone. Hennes syv døtre har i kortere eller lengre tid fulgt i sin mors fotspor som lærerinner.

Som lærerinne, husmor og ellers i alt som er til sine medmenneskers gavn i både kirke og kommune har Mrs. Brendsel vært med og vi holder henne i takknemlig erindring ikke alene hva hun har vært, men også for hva hun fremdeles er iblant oss i eksemplarisk levnet og virke».

Bertha avslutter sin artikkel slik:

Nu er de borte nesten alle sammen og det kommer an på etterslekten om de vil minnes. Dette er kanskje av liten interesse eller verdi, men nu er det skrevet og så får dere gjøre som de synes forgodt med det. Det er for det meste barndomsminner som her er nedtegnet. Med aktelse, Bertha (Larson) Brendsel, Baltic, South Dakota.

Vi her på Byneset er også takknemlige for at at en utvandret sambygding har nedtegnet noen av sine første inntrykk i en annen verdensdel. Inntrykk som favner både optimisme, gleder, savn og forsakelser. Men bak alt lå det en erindring og minner om det de reiste i fra, en enkel stue - en mor og en far - slektninger - venner, ja alt de forbandt med Byneset. De hadde en lengt i seg - og de glemte det aldri !

Du vil savne den jord hvor din moder har grett,
 hvor som barn du i skogene sang.
 I det land hvor din fader til jorden er stedt,
 vil du lenges at hvile en gang.

NOEN HENDELSER I GAMMEL TID.

Nedskrevet av Arnt O. Frøseth d.e.

Døde i byveien I.

Vinteren 1861 frøs en gårdbruker fra Byviken i hjel på heimvei fra byen over Byvikskogen. Han hadde vært i byen med melkelass og da han skulle spenne hesten for sleden for å kjøre heim var det alt sent på dagen og mørkt. Snedde gjorde det også.

Konen i losjiet frarådet ham å legge i vei over skogen og sa: Du er ikke i den tilstand at du kommer vel heim i kveld. Han var beruset og hørte ikke på advarselen og svarte:

Vårherre som har hjulpet meg hittil, hjelper meg vel nå også. Han hadde ikke kjørt langt før han sovnet i sleden. Hesten fikk gå som den ville. Da hesten nådde en vei til gården Tempervold i Bymarken, kom den inn på denne. Men her stoppet den. antagelig forsto den at den var kommet på feil vei. Her sto hesten hele natten, og mannen frøs ihjel.

Neste morgen kom noen kjørere som skulle til byen forbi. De fikk høre en hestebjelle og fikk øye på hesten og mannen som lå nedsnødd i sleden og død. En av kjørerne fikk i oppdrag å kjøre mannen hjem om morgenen til hans kone og barn som hadde ventet på ham. Mannen ble 59 år gammel.

Døde i byveien II.

En ung bestillingsmann fra Byneset forulykket på heimtur fra byen i 1890 - årene. Han hadde bestilt skyss hos en gårdbruker som kjørte med hest og kariol. På tilbaketuren fra byen traff det seg så at gårdbrukeren satt foran på kariolen, holdt tømmene og styrte hesten, mens den som skulle ha skyss satt bak på.

På heimturen var de kommet ned i Onsøydalen da ulykken hendte. Det var noe mørkt og i det de skulle over broen i Onsøydalen kom hesten for langt ut på brokanten, med den følge at både hest og kariol og de to som satt på falt i elven. Gårdbrukeren kom fra det uten noen skade, men bestillingsmannen slo seg ihjel i fallet.

Frøs ihjel.

Vinteren 1870 hadde fire bynesinger vært i byen med melk som de fraktet med båt fra gården Flak. Det var blitt kveld og mørkt da de kom tilbake fra byen og trakk båten opp på land. De var ikke fra Flak, men hadde hest stående der for å kjøre videre til sine gårder.

Da de forlot båten, ble den ene av dem ikke med. Det var en ungdom i 25 - års alderen. Han var ikke i den tilstand at han greide å gå opp til gården, men ble liggende nede ved fjæren om natten og frøs ihjel.

Døde i bryllup.

I året 1878 holdtes det bryllup på en gård i Byviken. Den andre dagen i bryllupet ble det en trist avslutning på festligheten, idet en 70 - årig mann fra Høstad falt utfor låvebroen og slo seg ihjel.

Død ved drukning I.

Den 2. januar 1764 forliste tre unge menn på tur til fiske. Det var Ole Andersen Langørgen, 32 år, ugift. Han var fra Bengtgard, Langørgen. Peder Olsen By, 33 år og gift med Mali Carlsdatter Vevik. Jon Olsen Langørgen, 32 år. Han var fra Langørgenbukta og var ugift.

Død ved drukning II.

Våren 1871 skjedde en trist ulykke på gården Løvset. Mannen på gården, Erik Johnsen Løvseth druknet i sjøen under arbeide med å vaske tjenestehesten som skulle leveres til militære øvelser. Erik sto på et berg som stakk ut i sjøen. Med et taug festet til hestens bidsel dirigerte han hesten som svømte i sjøen. Det var ingen øyenvitner til det som hendte, men man antar at Erik har kastet seg på hesteryggen når badingen av hesten var ferdig, og så har han kommet under hesten i sjøen og druknet. Han ble bare 32 år.

Denne tildragelse tok så hardt på hans kone Berit Jørgensdatter at hun ble liggende tilsengs og døde 1 ½ måneds etterpå, 32 år gammel.

Videre er det å fortelle at hesten smakte ikke mat på 8 dager etter ulykken. Den sto med senket hode, og vendte av og til hodet mot sjøen.

Finne - Ola.

Eldre folk på Byneset har sikkert hørt at en mann gikk under navnet Finne - Ola, men at det her vært to med dette navnet vet man ikke, for det er så langt tilbake i tiden.

Det er fra kirkebøkene en får rede på det.

På presten Johan Crants' tid i året 1711 ble det på gården Flak eller Klevstad funnet et spedbarn som levde. Det var et guttebarn, og ingen av dem som fant det hadde noen anelse om hvem som var mor til barnet. Derfor tok de barnet med til prestegården til hr. Johan Crants og berettet om funnet. Presten tok gutten til seg som sin eggen og skrev i kirkeboken:

Aar 1711 Døpt Johan Crants sønn Ole.

De som fikk ære å stå som faddere ved barnets dåp, var oppsitterne på gårdene Klevstad og Flak. Jodda Flak bar barnet og var sannsynligvis den som fant barnet.

Den neste som gikk under navnet av Finne - Ola var født år 1802. Det fortelles at en morgen mannen på gården Jensgard Mule kom ut og skulle til stallen, sto det en kurv foran ham på stuetrappen. Kurven var kommet der om natten og hørte ikke gården til. Mannen tok kurven og leverte den til sin kone, og stor ble deres forundring da de fant et spedbarn som lå og sov godt innpakket i kurven. Det var et velskapt guttebarn. Presten Amund Barhov fikk beskjed om funnet og undersøkelser ble satt igang for å oppspore hvem som kunne være mor til gutten, men uten resultat.

Såvidt en kan formode ble gutten værende hod dem som fant ham, og da barnet skulle døpes var det presten som bestemte både barnets og farens navn. Han fikk navnet Ole Olsen, men i dagligtale kalt Finne - Ola.

Som voksen ble han bosatt på en plass under Mule gård og giftet seg med en pike fra Ingdalen, Karen Johannesdatter.

Hjernehinnebetennelse.

En drepende farsott kom fra byen om våren i året 1877. Det var hjernehinnebetennelse som da ble årsak til ialt 8 personers død, for det meste unge mennesker på gårdene Frøset og Langørgen.

EN AMERIKAREISE I 1886.

Av Ivar Rye.

I årene fra 1866 til 1930 reiste ca. 1.200 personer fra Byneset til Amerika, hvorav ca. 1.100 bosatte seg der. De var fra alle lag av befolkningen, men hovedtyngden var husmannsfamilier og yngre søsken av «odelsgutten» på gårdene. Svært mange av odelsguttene reiste også, men da for å lære, eller eventyrlyst, for så å vende tilbake til heimgården.

Min farfar Ole Knudsen Rye tilhørte sistnevnte kategori og han var i Amerika i årene 1886 til 1891. Alle brev han mottok fra familie og venner hjemme, fra sambygdingene i Amerika, og brevene han sendte heim er blitt tatt vare på. Han var 20 år, odelsgutt og dro for å «lære». I sitt første brev heim forteller han om reisen.

Reiste med tog fra Trondheim 6. mai 1886 og ankom om kvelden til Tynset, hvor de overnattet. Han gir en malerisk beskrivelse av Røros som de passerte. Stedet er omgitt av snaue sandmoer og de berømte bergmannstuene omtaler han som en samling av sommerfjøs. Om kvelden dagen etter ankom de Kristiania, og fikk sett litt av byen. Syntes nok den var imponerende, for han benevner Trondheim som en småby i sammenligning. Om morgenen den 8. mai gikk de ombord i S/S «Hatla», et kombinert damp- og seilskip, og etter anløp i Kristiansand, hvor de siste passasjerer kom ombord slik at de inklusiv mannskap var ca. 1.000 personer, gikk ferden mot Amerika.

Selve sjøreisen betegner han som meget kjedelig, det ble mest å trække seg frem og tilbake på dekket. I medvind gjorde de bra fart, men i motvind ble det stamping og kryssing. Ble det noe vind fikk skipet slagside slik at sjøene kom inn over dekket. Sjøsyken herjet ombord. Selv påstår han at han berget for denne ??.

Etter 20 døgn i sjøen ankom de New York om morgenen den 28. mai. Etter tollklarering og imigrasjonskontroll, kom de allerede samme kveld videre med tog til Chicago og etter 2 døgn var de fremme. Dagen etter, den 31. mai kom han til bestemmelsesstedet - Norway, Michigan.

Han var imponert over togtrafikken i Amerika. I Buffalo som var et knutepunkt, oppgir han at alle togene med vogner sammenlagt var en norsk mil langt. Og i stasjonsområdet minst 5.000 mennesker som ventet på å komme videre. Muligens hadde han allerede lagt seg til en «amerikansk» beskrivelse.

Når det gjelder selve oppholdet der borte og egne eller andres beretninger om levevilkår, får det utstå til en senere anledning. Men han hadde allerede adresse på i alt 12 steder i 6 stater i Nord- og Midtvesten, så han fikk da se seg om.

Han hadde mange forskjellige jobber: Bygningsarbeider, landarbeider (hvor han bl. a. kjørte vann til dampmaskinen på et treskeverk). Grubearbeider, men ikke i «minerne». Der var det svært farlig å arbeide p.g.a. stadige ras i stollene. Tømmerhugger (i et brev til sin mor nevner han hva han har av klær, og at hun slett ikke trenger å sende han noe). Jernbanebygger, hvor de kamperte 40 mann i en jernbanevogn, m.m.

Jeg er ganske imponert over reiseopplegget for emigrantene, hvor godt det var tilrettelagt på forhånd. Og det kunne trengs, da vi vet at flere som var bare 15 - 16 år reiste alene over.

**Ein vinterdag i «Fastskulen» kring 1850.
«Fastskulen» på Høyem fra 1843 - 1870. Lærer Jacob O. Høyem.
Ein beretning frå ein skuledag. Skriven av Oluf J. Høyem.**

Det er knakande kaldt. Fjorden ryk som ei kokande klædegryte, enda det bles ein frisk søraust. Det er fyrste skuledagen på nyåret og i midten av januar. Klokka er seks og folka på gården er alt lenge sidan oppe. Eit par kvinnfolk er i fjøset og dei andre steller med sitt.

«Det er vel kaldt i skulestuggu i dag, der det ikkje har vore ovnsvarme sidan eg slutta skulen føre jul» seier skulemeistaren. Han bur i gamalstugu der han tek ei dugeleg tørv glo utav «byleggaromnen», legg ho i ei gamal gryte og stryk på dør med ho og ned i skulestova.

Jau, det er kaldt. Det skrik i dørjarnom og knakar og smell i loft og veggjer når han kjem inn. Men attmed tverrveggen står ein fælende stor firehøgda omn med B.J.V. og årstalet 1830 over omndøra og bukkehovud med store horn på sidene. Attmed omnen er oppstabla ein stor tørvhaug (tørvkasse var ikkje kome i bruk enda) og av den lader han omnen stappande full og sett fyr på. Deretter går han opp i gamalstu igjen og fær seg ein liten åbit. Om eit kvarters tid kjem han igjen og legg inn ein ny tørvladning.

Klokka sju høyres det kvelle lått frå Sittar-haugen. Det er ungane som kjem og klokka halv åtte er den store stuga full av støyande ungar i stupande myrkre. Alle har dei mat-koppar med seg. Dallar med mjølk og brød, laupar med kjøtt og flesk eller pølse, vaffelkake, potet-kake osv. Rett nok hender det ulukker med matkoppene på benkene, sume til lått og moro, andre til hiksting og gråt. Men i slikt vær vil alle vera nermast omnen og tørvdungen vert sundmalen.

Klokka 8 kjem skulemeisteren inn. Han tenner eit talgljos i omnen og seier høgt: Ta plass, og det vert dorgande stilt i stuga. Det vert no tekje eit laust manntal og kring 70 ungar er kome. So vert det halda kor. Men då det er for myrkt til å bruka bok, nemner skulemeisteren berre fyrste lina av ein kjend morgonsalme, til dømes: «Jeg atter da i Jesu navn min gjerning skal begynde» og straks kling songen frå 70 barnestrupar. Etter songen let han barn etter barn lesa nokre vers av gamle Kingo, til dømes: «Skriv dig Jesu på mitt hjerte», «Takk for all din fødsels glæde» o.s.v. Sist læs han sjølv: «Lat denne dag fuldendes vel».

Så ser han kan hende igjen om omnen, sett seg på bordkanten og byrjar overhøyringa. Fyrste timen er det alltid «religion» som mange sa den tida. Andre timen eit eller anna verdsleg fag, til dømes lesning. Klokka 10 er det frikvarter og sume av borna lyt smake på skulematen sin. Frå klokka 11 til 1 er det 2 timar middag fri. Då er gutane ute å prøver ski og kjelkar. Då bær det ofte på vidvanke, sume dagar heilt ned på Steinshylla. Hvis været er bra er også mange av jentene med. Skilauparane setter utover liene heilt ned i fjøresteinane. Gutane er vågsame, skiene dårlege og bindingene enda dårlegare. Disse er berre ei bjørkevidje til tåband (futtu) og ein snørestubb til hælband. Dei som ligg att inne (kjerringungane) driv med mange slags leikar, til dømes spørre gåter, fri på narri, spela pikut, legge nåler og knappar, spela hårlugg osv.

Utover ettermiddagen frå klokka 1 til 4 går skulen på same vis som fyremiddagen, men da er det andre læremne, som skrivning, Norigs-soga, landkunna, song osv. Klokka 4 seier skulemeistaren høgt: «Legg ihop» og etter noko skrangling med steintavlor, griflar, penner og linealar vert det stilt. Eit salmevers eller to og skulen sluttar til fastsett tid. Om eit par minutt står skulemeistaren att åleine i den tunge, kvalme, innestengde lufta med verkande hovud, medan frosteimen frå den opne døra strøymmer kald og uhugleg innover golvet.

EN DAG I GAMMELSTU PÅ LERDAL.

Av Anna Kviseth.

«Hør hvor stille det er i dette gamle huset ! Ingen radio, telefon eller fjernsyn, bare tikking av veggklokka og spraking fra vedovnen bryter stillheten». Den som sier dette er lærer i førskolen på Spongdal.

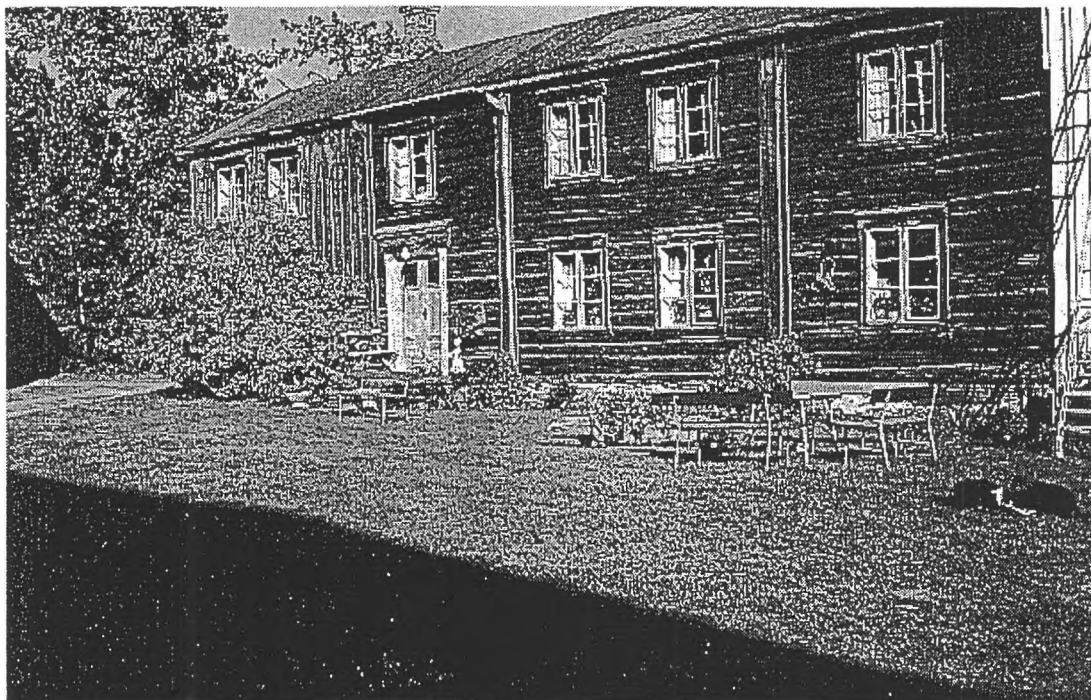
Førskolebarna setter seg i ring på gulvet, nå vil de vite hva husene på gården og redskapen ble brukt til før i tiden. De får høre hvor nødvendig stabburet, smia og masstu var på en gård, og hva de forskjellige husene ble brukt til. Jordkjelleren måtte de ut og se på, hvor mat og drikke holdt seg kald på varme sommerdager.

Noen av barna har sett både smørkjerne og seperator før, men ingen har sett ei slik gammel kvern som det ble malt korn med. Kaffekverna og sukkersaksa vil mange prøve, og ei lita historie hører med til de fleste av tingene og redskapene som blir demonstrert.

Det er som roen i gammelstu smitter over på barna, kanskje tenker eller føler de at dette gamle huset fra 1825 ikke tåler støy eller bråe bevegelser.

Vi går fra rom til rom, kjøkken, dagligstue, sengkammers og nystu. Engelsk broderi, hardangersøm og pynteting går vi forbi uten kommentar, 6-åringene har ikke sans for slike ting ennå. Mer spennende er det med loftet. Her er så mange rom og senger, her kunne det vært fint å leke gjemsel og kult med putekrig ! Sveivegrammofonen er nå satt på og til tonene fra «Det lys-net i skogen» går barna pent og pyntelig ned fra loftet og setter seg ved fallbordet til enkel ser-vering. Bordverset blir sunget og barna får høre at det er gammel bynesskikk med bordvers både før og etter maten. I riktig gamle dager leste husbonden fra huspostillen, ei tykk gammel bok de nå får se. Den er fra 1764. Det skulle gi styrke og velsignelse over arbeidsdagen for husbonden og hans folk.

Førskolen takker for seg og alle skulle ønske de hadde et slikt gammelt rart hus.

Gammelstu på Lerdal øvre.

Det er en stor rikdom å eie et gammelt hus, men også et ansvar. Det er rikt på slektens historie, her har alt skjedd som hører menneskets liv til, strevet med å bygge et hjem og stifte familie, lage i stand til bryllup, barnedåp og konfirmasjon. Også alderdom, sykdom og død hører livet til, da som nå.

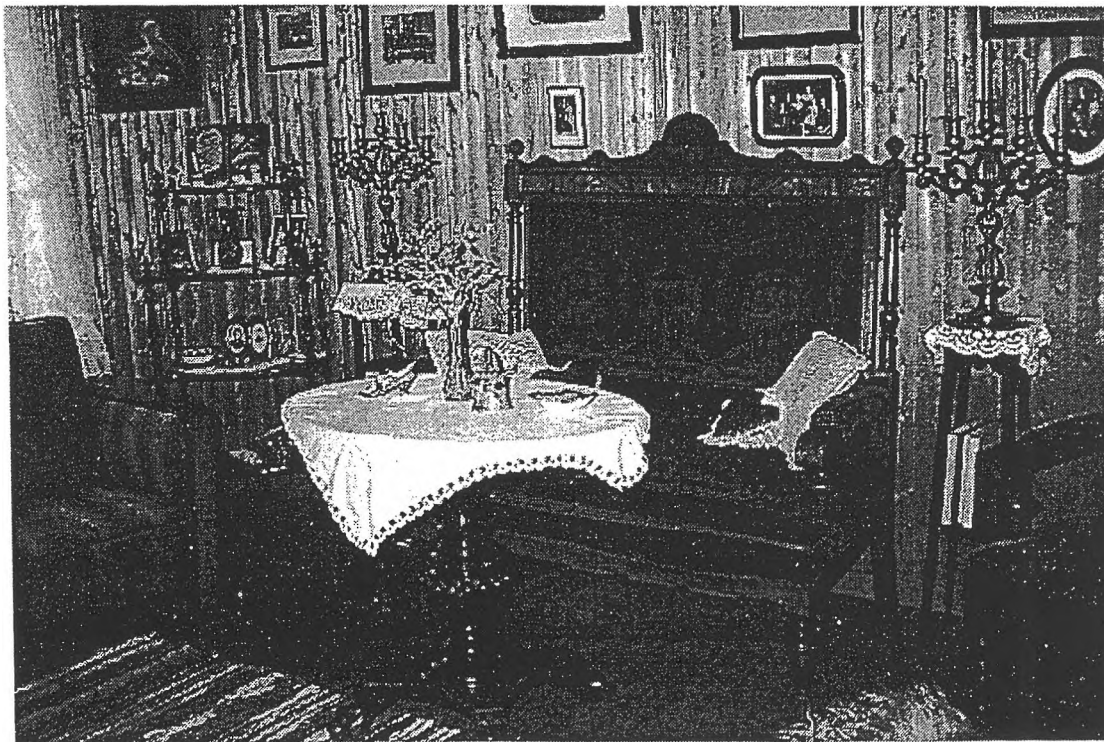
Det gamle huset har sjel og personlighet og det er slik god ånd mellom veggene her. Jeg ser for meg kvinnene i slekta, her de gikk, trofast i hverdagens virke, i fjøs og stue, her hvor de hastet i travelhet mellom husene på tunet. Det var slik livet var på en gård og ofte bodde tre genera-sjoner under samme tak.

Bilder forteller om et rikt familieliv, om sammenkomster ved høytider og i arbeidet på gården. Et bilde viser 17 kvinner med hvite forklær og skaut på hodet. Bildet er fra et kurs i matlaging, og ei håndskrevet kokebok understreker dette. Foran den lave kjøkkenbenken er malingen slitt bort på gulvet, og slik skal det være. Her sto husmora mens hun sørget for mat til både store og små i familien. I tillegg og til kårfolket som ble vist respekt og som levde med i alt som skjedde på gården.

Det er godt å sitte i gammelstu og riktig la freden og roen synke ned i en, sitte og filosofere, tenke at: Enn om disse veggene kunne tale? Jeg hadde ikke trodd at det gikk an å bli så begeistret for et gammelt hus, men hvis jeg har vært borte en tid føler jeg det som om jeg har sviktet en nær venn. Og så må jeg stelle riktig godt her inne etterpå. Mine barnebarn skal overnatte i oldemor og oldefar si skuvseng en natt til sommeren. Samme seng har også tilhørt deres tippoldeforeldre.

Mens vi går til ro ser vi på familieportrettene på veggen. De skuer ned på oss med sterke, milde trekk. Da føler jeg at jeg er med og hedrer deres minne, ved å ta vare på og verne om den arven de etterlot seg. Og det er så sant som Ivar Aasen skriver:

Lat oss ikkje forfedrane gløyma under alt som me venda og snu.
For dei gav oss ein arv til å gøyma, han er større enn mange vil tru.

Interiør fra «finstu» i gammelstua.

Arnt Bugten en original

Av Arnt Frøseth d.y.

*Historien som her fortelles er basert på muntlige overleveringer
og skriftlige notater fra min far og farfar*

Antakelig omtrent 1905 ga min oldefar Ole G. Frøseth Jon Bugten og Arnt Bugten tillatelse til å bygge seg hus nede ved sjøen ute i Storhaugen, ca. 400 m øst for husene hos oss. (Rester av grunnmuren står ennå igjen). Grunnleien skulle være 5 kr. pr. år.

Jon hadde vært en tur til Amerika, men likte seg antakelig ikke noe særlig der. Det var ikke bedre der enn her til lands, sa han. Han var tømmermann, og meget flink var han til å håndtere verktøy. Arnt arbeidet en tid ved Trolla Bruk, men tok også gårdsarbeide, ihvertfall etter at han sluttet i Trolla.

Arnt var original, egen og umulig, og det ble snart til at Jon reiste fra ham. Broren ga han, mot visse betingelser en part av sin gård, farsgården, og han bygde seg hus og bodde der sammen med sin søster. Han fikk forresten en hastig død idet han under arbeide på taket falt ned og slo seg ihjel.

Arnt var som sagt en original og det er mange historier om ham.

Han hadde både en færing og en fembøring, eller kanskje var det en "åttring". For å få en havn til båtene begynte han å bygge en steinmolo. Han skjøt ut stein av berget ovenfor huset og fraktet den på sleper over alfarveien, 40 - 80 m utover fjæra. Han holdt på i lang tid med hver enkelt stein, men det var ingen biltrafikk så det ble ingen trafikkø! Steinene var tildels meget store, rene monolitter, så han holdt på i mange år med dette arbeidet. Når noen spurte hva han skulle med denne steinmoloen, svarte han at det var meningen å bygge den over fjorden til Stadsbygden, bare med en passasje for båttrafikken til byen. Der skulle han stå og kreve inn penger!

Denne steinmoloen er godt synlig idag og området bærer enda eneboerens navn "Arn Bugten"

Arnt levde vissnok meget spartansk, og han var ikke særlig renslig. Når en kom inn der kunne en se maten stå på bordet. Smøret var svart av støv, bare der han sist hadde satt kniven var det noe hvitere. Ute i gangen sto melkebunken. Her hendte det ofte at en mus var uheldig og led drukningsdøden. Sitt eget utseende var han heller ikke så nøye med. Håret klippet han bare om våren, når det ble såpass varmt i været at han ikke behøvde det for varmens skyld. Det rakk da ned på akslene.

Han skjøt mye kråke, som han brukte til mat. Av og til rodde han ut til skjæret for å jakte på kråka. Han forestilte seg da at han var Robinson og hadde rød topplue på. - At Robinson hadde rød topplue har forresten ikke jeg hørt før!!

En gang der ute på kråkejakt hadde han vært uforsiktig og ikke festet båten. Før han visste av det, løsnet båten og drev av. Han var da blitt en virkelig Robinson! Dette var ikke hans virkelige ønske så han ropte og vinket til han ble sett fra land, og det kom folk og reddet han iland.

Arnt reiste av og til en tur til byen. Der ble det som regel en tår over tørsten, og han ble umulig å ha med å gjøre.

En gang traff han en annen Bynesing utenfor Langørgenkjelleren i Prinsens gt. "Jeg liker ikke at du ikke gifter deg"sa Arnt til han. Den andre mente imidlertid at det måtte bli hans egen

sak. "Er du oppsetsig også?" sa Arnt, og dermed langet han ut og slo etter den andre, som imidlertid straks kvitterte med en nesestyver. Arnt falt og folk strømmet til og undres på hvorfor Arnt var slått i gaten. De ville ha en forklaring, og det fikk de!!

På en annen bytur reiste Arnt med Gulos sammen med sine brødre Ole og Torger. Da de kom iland på Byberg var Arnt helt umulig. Ole ble arg og gjorde en "vending" med Arnt - og han brukte ikke silkehansker. Arnt ble liggende og brøle og rope. Ole og Torger gikk bare sin veg, - var visstnok vant til brølet. Det viste seg at Ole hadde vært litt for hardhendt. Arnt hadde brukket armen og han måtte til «Garbergen» for å få rettet på det.
- «Garbergen» bodde i Orkdal og ernærte seg ved å legge sammen beinbrudd.

Da det ble bygget veg fra Rye til Løvset, ble det tatt stein fra steinbruddet ovenfor huset til Arnt. Det var Per Berge og Skogset som skjøt ut stein der. De var ikke så forsiktige med skytingen, og en gang ble båten til Arnt ødelagt av stein. En annen gang gikk det enda verre. En stein falt gjennom taket på huset og ned på loftsgolvet, rett over hodet til Arnt som satt under. Loftsgolvet holdt, men støv og skitt røk ned over Arnt. Han spratt opp og for ut. Per Berge var snar til å gjemme seg bak noe busker, men Skogset ble stående igjen. Jeg vet ikke hvilken diskusjon det ble, men de ble ihvertfall enige om at taket skulle repareres, og det skulle gjøres av formannen og kassereren for vegarbeidet. Det hadde Arnt bestemt. (Disse var Lars Løvset og Arnt Frøseth).

På sine gamle dager kom Arnt til gamlehjemmet. Også mens han var der, reiste han av og til til byen og tok en tår over tørsten. Han var da vanskelig og umulig når han kom tilbake. Ofte sint fordi han ikke fikk gifte seg.
Han likte seg forresten ikke på gamlehjemmet. Han så ikke sjøen og syntes derfor at Medbygden burde stått under vann.

Arnt ble 91 år gammel. Hva han døde av vet jeg ikke. - Det var nok et stort savn for han at han ikke ble gift. Folk lo av han når han forsøkte seg, de visste ikke bedre!

Stua til Arn Bugten.

Slåttonn på gammeldags vis.

Av Sivert Haugrønning.

Tradisjonen tro hadde Byneset Historielag sin temadag om gamle driftsformer lørdag 29. juni. Tema for dagen var slåttonn på gammeldags vis, samt orientering om gårder, nåværende og tidligere bosetting i Midtbygda.

Tove og Alfred Kviseth som vertskap hadde velvillig stilt hele det vakre gårdsanlegget på Lerdal øvre til disposisjon. Både gårdeiere og kårfolkene Anna og Odd Kviseth stilte velvillig opp både som vertsfolk og aktører.

Som arrangementskomite var det fra historielaget oppnevnt følgende:

Ole Kviseth, Leif Opland, Magnar Graneggen, Gunvald Aune,
Lars Løvseth og Sivert Haugrønning.

Komiteen fant det naturlig at også Odd Kviseth ble med på planleggingsmøtene.

Den mest brukte bergingsmåten på Byneset i tidligere tider var tørrhøybergning, og etter fremgangsmåten kan en skilte mellom bakkjetørking, sätetørking og hesjing.

Bakkjetørking og sätetørking var lite brukt på Byneset. Det var hesjetørking som var det mest vanlige og i gamle dager brukte man da raie-hesjer. De som var på temadagen fikk både forklart og demonstrert denne fremgangsmåten.

Raiehesjer blir oppsatt av hesjekraker, grove staur, 2,5 - 3 meter lange med 4 - 6 trepinner innboret i rekke med 30 - 40 cm mellomrom oppover. Krakene er spisset til nedentil og staures ned med høvelig mellomrom etter lengda på raiene, som vanligvis var 4 - 5 meter. Raiene legges på etterhvert som hesjene fylles. Lengda på hesjene var som regel ikke større enn at en kunne fylle den uten å dra graset altfor langt. To raielengder var som regel det vanlige.

Selve slåtten ble utført med ljå. Da måtte man starte tidlig på morgenen, for da beit ljåen best mens det ennu var dugg i graset (ljådågg). For å få god slått måtte ljåen stelles riktig. Den måtte være kvass og vinkelen mellom ljåen og orvet måtte være riktig. For å kvesse ljåen ute på slåtteeigen hadde slåttekarene med seg heiner (bryne). Heinene ble oppbevart i en «heinstråkk» som hang i kvivreima til slåttekaren.

Det var som regel 3 - 5 karer som gikk etter hverandre i «skårgang» og da måtte den som var raskest gå først i skåren for ikke å hefte de andre.

Rakstertausene kom etter og kjemmet graset og la det i hesjene. Kjemming var nødvendig både for å få god tørk på graset og for at graset skulle bli liggende i hesjene, da det for det meste var natureng med kort, fint gras som ble brukt. Graset måtte også legges slik i hesjene at regnvan-net rant av og ikke trengte inn i hesjene. Graset måtte som regel henge 1 - 2 uker i hesjene, alt etter været før en kunne ta det inn som tørrhøy.

Under demonstrasjonen fungerte Ole Kviseth, Johan K. Olsen og Gunvald Aune som slåttekarer og Jorun Frøseth som rekstertaus. Odd Kviseth viste oppsetting av hesje og hesjing.

Noen av aktørene stilte også i tidsriktig antrekk. En arbeidskrevende slåttonn, men sikkert mere romantisk og sosial enn med nåtidens rundballer liggende utover jordene.

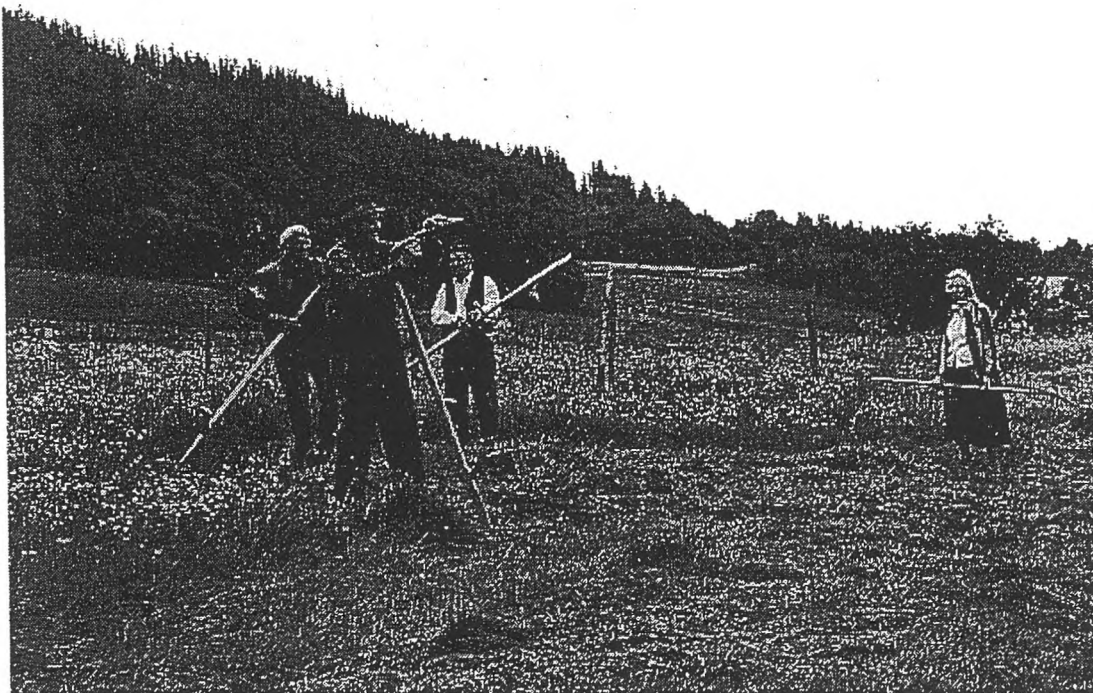
Etter demonstrasjonen var det anledning for alle til å få prøve sine ferdigheter både med ljå og rive. Det ble også vist riktig skjefting, oppsetting og bryning av ljå, noe som viste seg å være problematisk for uøvde.

Anna og Odd Kviseth hadde også stilt sitt rikholdige gardsmuseum åpent og det var anledning til museumsbesøk med omvisning for interesserte.

Etter slåttedemonstrasjon og museumsbesøk gikk turen til Lerdalsberget hvor det er en fantastisk utsikt over store deler av den vakre bygda. Ole Kviseth og Magnar Graneggen ga her en interessant orientering om nuværende og tidligere bosetting i midtbygda, samtidig som de også flettet inn anekdoter og morsomme historier om enkelte bygdeoriginaler.

Det sosiale aspekt var heller ikke glemt. Her kunne man i det vakre sommerværet nyte sin medbrakte kaffe og nistepakke og slå av en prat med naboene.

Til slutt en liten slåttehistorie fra den tiden jeg selv skulle lære å bruke ljåen. Slåmaskinen var da forlengst i bruk og ljåen ble for det meste brukt til kantslått og annen skrapslått. Jeg var sammen med bestefar for å ta noe kantslått og kom over et hvepsebol. For ikke å irritere vepsen satte jeg igjen noen grastuster rundt bolet. Etter en stund kom bestefar for å se hvordan det gikk og oppdaget at jeg hadde satt igjen noe gras. Han spurde om jeg ikke skulle ta med alt. Jeg sa da som sant var at det var et hvepsebol der. Bestefar tok da ljåen og spurte om det var slik at det var kvaksen som skulle bestemme hvor vi skulle slå. Jeg trakk meg unna på betryggende avstand, og graset ble slått.

Slåttafolket på øvre Lerdal 1996.

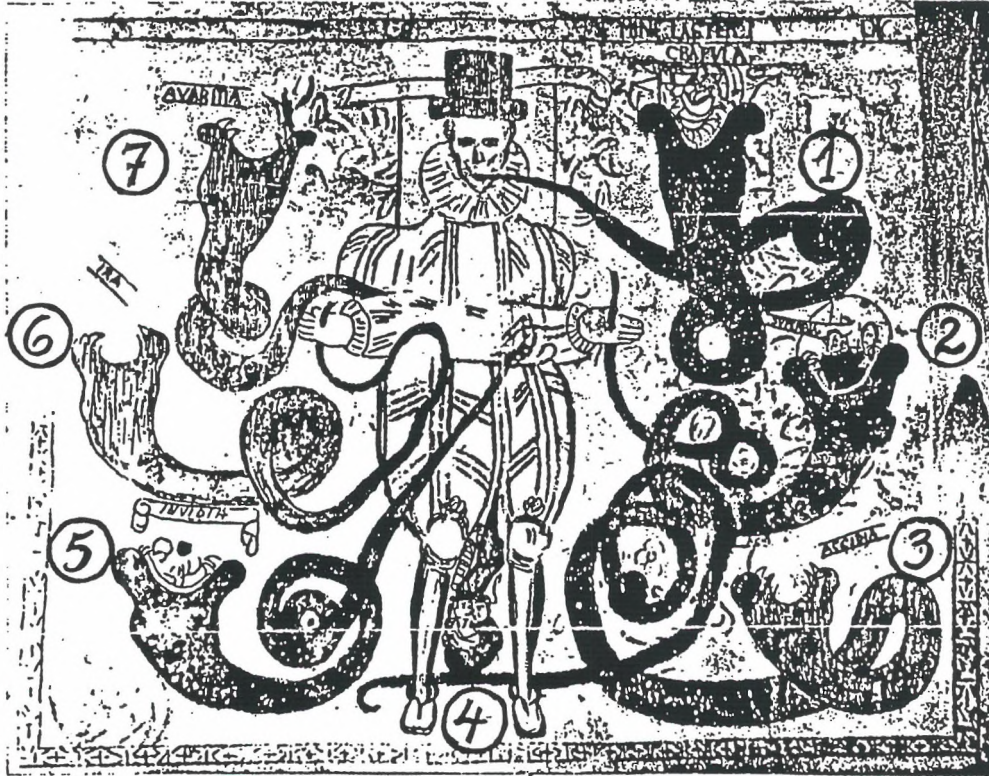
Fra venstre: Jorun Frøseth, Gunvald Aune, Johan K. Olsen og Ole Kviseth.

Maleriet «Dødssyndemannen» i Byneset kirke.

Av Leif Indergård.

DØDSSYNDMANNEN

BYNESET KIRKE, KALKMALERI FRA FØR ÅR 1600, SKIPETS NORDVE.

①	FRÄTGERI, DRUKKENSÅP	GRÅPULV	FRA MUNNEN	MANN MED LØFTET KRUS	
②	HUVHOT, SELVOPPTATTHET, SUPERBIA		FRA VENSTRE HÅND	MANN MED SPEIL	
③	DOVENSÅP (HÅNGLER HER)	ACCIDIA	FRA FØTTENE	SOVENDE MANN	
④	UTUKT, VELLYST	LIBIDO	FRA KJØNNSORGANET	KVINNE OG MANN	
⑤	MISUNNELSE	— " —	INVIDIA	FRA HAUVEN	MANN MED PENGEPOSE
⑥	VREDE	— " —	JRA	FRA HØYRE HÅND	MANN MED SVERD
⑦	GJERRIGHET	— " —	AVARIA (AVARITIA)	FRA BRYSTET	MANN MED KJØTTBEIN

Ved restaureringen av Byneset kirke i 1960 - 70 årene avdekket konservator Ole Seter omfattende kalkmalerier på veggene i kirka. Veggene hadde til den tid vært dekket av et tykt kalklag og hva som skjulte seg bak dette, var ukjent for oss alle.

Fra de tidligste kristentider var bilder på murvegger kjent i Middelhavslandene. En finner dem både i Romas katakomber og i de Pompeiske ruiner. Etter hvert har det så spredt seg oppover til de nordiske land. Arbeidsmåten har vist seg å være noe forskjellig, spesielt grunnbehandlingen.

Denne artikkelen omtaler kun et av de veggbilder som finnes i Byneset kirke - nemlig Døds-syndemannen. Dette maleriet finner vi på nordveggen i skipet, og det skal illustrere de 7 døds-synder. Fra mannens forskjellige kroppsdeler slynger seg ut mektige slanger med store gap. I slangegapene sitter det så personer som skal illustrere de forskjellige dødssynder. Personene er til dels bortvisket, men fra lignende bilder i utlandet vet en hvilke illustrasjoner som her har vært brukt. Maleriet dekker en veggflate på 17 kvadratmeter. Mannen er 3,5 m høy og lengste slange er 6 m.

Maleriet av Dødssyndemannen er enestående her i landet, da det bare er i Byneset kirke et slikt bilde er påvist. En kan finne lignende bilder bl. a. i det sørlige Sverige og i Danmark, men her er mannen uten klær. Det er noe uvisst hvor gamle disse maleriene i Byneset kirke er. Vi ser at mannen er iført renesanseklær, og de må således være fra etterreformatorisk tid. Etter det en forstår, må de være fra den siste halvdel av det 15. århundre.

De 7 hovedsynder ble i følge kirkehistorien beskrevet lenge før de kom på veggen i Byneset kirke. Munken Ottfrid på klosteret i Weisenfels skreiv i sin katekismus rundt år 850, i tillegg til Fadervår og Troen, om de sju dødssynder. Ligeså er det skrevet om sjelens vandring gjennom skjærsilden hvor de skulle renses for det de hadde forbrudt seg mot innenfor de sju dødssynder. Dette ifølge «Den Guddommelige Komædie» av Dante Alighierè rundt år 1300.

Vi får kanskje til slutt ta med erkebiskop Paal som visiterte på Stein 1. desember 1342 og som sendte ut et slags «Hyrdebrev» før han døde 1. februar 1346. Dette var en slags advarsel mot de sju dødssynder: «Hovmod, gjerrighet, legems vellyst utenfor ekteskap, hat, overnyttelse av mat og drikke, avind og ulyst til gudstjeneste. Den som lever i noen av disse synder uten å skrift-bære eller bøte dem, skjont han dertil har frist og kraft, og død i dem, han farer til Helvetes evige kvaler». De prester som har sjelesørgerkall, skal undervise eller la undervise sine sogne-menn i Trosartiklene, Fadervor, Marias hilsen, om dåpen og dens virkninger, om de øvrige sakramenter, de sju dødssynder og om helvetes straffe.

Som en ser var det sterke virkemidler geistligheten tok i bruk i denne tida.

Det skal også finnes sju hoveddyder som motsetning til de sju hovedsynder, men disse er ikke framstilt i Byneset kirke.

Byneset kirke som ble bygd i erkebiskop Eystein Erlandssønn's tid (1161 - 1188) fikk navnet St. Michaels kirke på Stein, oppkalt etter erkeengelen St. Michael. Mye tyder på at kirka var ferdig og innviet før 1180 da erkebiskopen måtte dra i landflyktighet til England.

De innvielsestegn som er avdekket på sørveggen i koret, skulle tyde på at kirka må ha blitt innviet. Og det ville være naturlig at kirka ble innviet på erkeengelen St. Michael's helgendag 29. september, som var en stor og betydningsfull dag i den kristne kirke.

Kirkens innvielsestegn

og bumerke fra ca. 1170

DET FØRSTE KOMMUNEVALG I BYNESET.

Utdrag av minneskrift i anledning formannskapslovens 100 årsjubileum i 1937.

Av Arne Håbjørg.

Det første kommunevalg for Byneset ble holdt den 17. juli 1837. Det ble foretatt særskilt valg på formenn og representanter.

Utskrift av valgprotokollen for Strinda og Selbu fogderi:

Ar 1837 - Juli 17de - blev ifølge Fogderiets Bekjentgjørelser af 19de og 25de Mai d.A., kundgjort ved Læsning fra Kirkebakken, Budstikkens Udsendelse og Opslag paa Thingstedet, Valgforretninger sat og holdt paa Thingstedet Røstum under bestyrelse av Foged Klingenberg til Udvelgelse af formænd og Representanter for Byenæs Sogn af og iblandt de i Mandtallet over stemmeberettigede efter Grundlovens § 51 indførte Indvaanere i Sognet, overensstemmende med §§ 2 - 8 og 9 i Loven af 14de Januar d. A. om Formandskaber paa Landet m. v.

Valgt blev:

Formænd:

Christen Larsen Rye	Sogneprest Petersen
---------------------	---------------------

Suppleanter:

Ole Sivertsen Eggen	Knut Olsen Vorseth
---------------------	--------------------

Repræsentanter:

Ole Sivertsen Eggen	Anders Christensen Berg
Jørgen Monsen Løvseth	Knut Olsen Vorseth
Ole Olsen Bye	Hans Mikkelsen Berg

Det var amtmannen som bestemte hvor mange medlemmer kommunalbestyrelsen skulde bestå av. Det var altså bestemt at Byneset skulde ha 2 formenn og 6 representanter. Men allerede ved valget i 1841 var det bestemt at Byneset skulle ha 3 formenn og 9 representanter. Valgperioden var 4 år, men det var både kommunevalg og ordførervalg annet hvert år, idet bare det halve av medlemmene gikk ut samtidig.

Det første formannskapsmøte i Byneset prestegjeld ble holdt på prestegården den 13. september 1837 og er protokollert slik;

«Byenæssets Præstegjelds Formænd, der ifølge foregaaende Valgforretninger og derom skeet Meddelelse samledes efter Overenskomst i Byenæssets Præstegaard Onsdagen den 13de September 1837 for at vælge Ordfører og Viceordfører, og Udfaldet blev følgende:

Ordfører:	Sognepræst Petersen
Viceordfører:	Christen Larsen Rye

Hvem var så disse bygdens første håndhevere i kommunal forvaltning ?

Ordføreren Christian Petersen var født i Oslo 9. mars 1801. Han var sogneprest i Byneset fra 1832 til 1841. Senere sogneprest og stiftsprost i Trondheim hvor han også var ord-fører. Han var også stortingsmann i flere perioder. Chr. Petersen døde i 1875.

Christen Larsen Rye født 1788 på gården Rye. Død 7. des. 1862. Utdannet militær og søkte avskjed som stykkjunker i 1848. Christen og hans bror Ole kjøpte gården Mule, Tørrisgard i 1813. De dreiv gården sammen i mange år inntil Christen ble eneeier i 1838. Han var ordfører 1842 - 1845 og 1852 - 1859. Direkte etterkommer driver i dag Tørrisgården.

Ole Sivertsen Eggen født 1790 på gården Eggen. Død 20. april 1849. Hans far var gårdbruker og lærer Sivert Olsen Eggen. Ole overtok heim-gården i 1811, 21 år gammel.

Knut Olsen Vorseth født 1810, sønn av gårdbruker og lensmann Ole Christensen Haugum og hustru Sigrid Knutsdatter Brendsel. Knut eide og bodde på gården Vorset fra 1835 - 1843. Var en tid på Røstum før han flyttet til Mule hvor han bodde til sin død i 1899. Etter at han flyttet fra Vorset brukte han navnet Haugan. Knut Olsen Haugan overtok som lensmann på Byneset i 1840 etter sin far Ole, og han var lensmann fram til 31/12 1888. I 48 år var han lensmann her på bygda.

Anders Christensen Berg født 1794 på gården Berg, Torgerstu. Død 26. august 1855. Han kjøpte Torgerstu i 1834 og drev den fram til sin død. Etterkommer i fjerde ledd driver gården i dag.

Jørgen Monsen Løvseth var født 1797 på gården Hangerås. Død 8. mai 1867. Ble gift med jordtausa Sigrid Jonsdatter Løvseth. De tok over gården Løvseth i 1823. De har mange etterkommere på Byneset.

Ole Olsen Bye (Bodsberg) født 1775 på gården Bodsberg. Død 25. juni 1857 på Bodsberg. Ole dreiv gården Lilleby fra 1829 til 1846.

Hans Mikkelsen Berg født 1790 på Halsetaune, Byåsen. Gift med enke Guri Thomasdatter på gården Berg, Snille og dreiv gården fram til sin død. han døde 21. juni 1844. Nåværende eiere av gården snille er etterkommere etter Hans.

Som vi ser besto det første kommunestyret av 1 sogneprest og 7 gardbrukere. Alderen på representantene var fra 27 til 62 år. Gjennomsnittsalderen var 44 år.

XX

JUNIKVELD.

Av Hans Børli.

Vi sitter i slørblå junikveld
og svaler oss ute på trammen.
Og alt vi ser har dobbelt liv,
fordi vi sanser det sammen.
Å, flytt deg nærmere inn til meg
her på kjøkkentrammen !
Den er så svinnende kort den stund
vi mennesker er sammen.

LIVERTS LYS.

Av Gunnar Reiss-Andersen.

Sommerkvelden. Veien flyter
som en flod av fred i kornet.
Du går hjem og du er ventet.
Være ventet å gå hjem
Fantes det da noe bedre ?
Nei, i døden vil du minnes,
hvis du minnes, -- dette ene:
være ventet, -- Komme hjem.

Rørosvegen.

Skrevet av O.J.Johansen i 1947 i Trøndelags Bygder i tekst og bilder.

Fra Røros Kobberverks grunnleggelse i 1644 til jernbanen kom omkring 1877, foregikk all transport mellom Trondheim og bergstaden med hester.

I denne periode produserte verket ca. 160.000 tonn kobber som ble nedkjørt til Trondheim. Det ble som regel opplesset 18 våg (324 kg) på hvert lass, altså nedkjørtes i nevnte periode 500.000 lass, og like mange lass varer ble oppkjørt fra Trondheim til Røros.

I disse 233 år gikk det en million lass over denne ofte krokede, bakkede og elendige veg, og hertil kom trafikken mellom Follidal, Kvikne, Trondheim.

Kjøringen ble utført av bønder i Gauldalsbygdene, Leinstrand, Byneset og delvis også selbygger.

Røroskjører Ole Johnsen Øverby begynte i 1870, 16 år gammel, å kjøre til Røros.

Ole Øverby forteller at han kjørte alene med to hester, og forlot Trondheim med sine lass kl. 2 ettermiddag. Ankom til gården Brubak i Melhus hvor han overnattet. Påfølgende dag kl. 5 morgen fortsattes til Borten i Flå. Her spiste han middag og hvilte i to timer. Etter middagen kjørtes til Røskaft i Horig eller til Størseng i Støren, hvor der ble overnattet. Tredje dag fortsattes derpå til Kjelden eller Vinsnes i Singsås. Fortsatte videre til Svenskeplassen (Reitstøen) og til sine tider også etter som føreforholdene var, helt til Grøt eller Hemsem i Holtålen, hvor det ble overnattet. Fjerde dag kjørtes til Hov i Ålen og her hviltes middag. Kjørtes videre til Nesvold - Rugelsjøen (Johan Falkbergets fødested) Bergan eller Ormhaug, hvor det ble overnattet. Femte dag omkring kl. 10 formiddag kom man endelig fram til Røros. Etter noen timers hvil i Røros påbegyntes nedkjøringen på samme måte, med opphold på de forskjellige stasjoner.

En Rørostur tok som regel 9 à 10 døgn, og for en sådan reise med to lass hver vei fikk man betalt 10 spesiedaler (kr. 40.-).

Vi hadde det ofte hyggelig på disse turer fortalte Ole Øverby, og vi sto på god fot med vertsfolket på stasjonene. Kom vi fram i noenlunde rett tid om kveldene hendte det stasjonskonene satte oss til å hugge ved eller til å drive smørkjærna. Det var til sine tider 40 graders kulde i Singsåstraktene, men vi klarte oss godt. Jeg brukte bare en bukse, for underbukse var ikke oppfunnet ennå i den tid, sa Ole Øverby.

BYNESET HISTORIELAG

ØNSKER ALLE

GOD JUL !

JULENØTTER !

Ved hjelp av de oppsatte stikkord skal du finne fram til steder på Byneset.

Det kan også være navn på gamle plasser.

1. Godmodige.	11. Åpningen.
2. Nedturen.	12. Redd + gammel anmodning + bygning.
3. Gammel handverker + typisk bynesbygning.	13. Replikken.
4. Utmark + by + levet.	14. Ved.
5. Høyere enn + Oslo.	15. Front + neset.
6. Hunkjønn + legemsdel.	16. Oppfarende + skråningen.
7. 1 1/2.	17. Dyrebenet.
8. Lite hus + nedgang + søkkt.	18. Musling + vid vokal.
9. Sutringa.	19. Hjørnet.
10. Menneske + slette.	20. Våtmark + frisk.

Besvarelse kan sendes inn til Arne Håbjørg, 7074 Spongald innen 15. jan.1997.
De 2 først riktige uttrukne svar blir premierte.

BYNESET POSTHISTORIE

For å bygge opp en samling er jeg interessert i enkelte brev, post-, prospekt- eller julekort stemplet (annulert) på Byneset frem til 1945.

Det kan være stempler fra brevhuse, ringstempler, eller hånd-skrevne annulleringer. Også annulleringer fra fjordbåtene har interesse.

Priser fra 30 - 150 kr. etter kvalitet. Objekter fra før 1895 betinger høyere priser p.g.a. frimerkeverdi.

Har du noe liggende, vennligst kontakt Ivar Rye tlf. 72 83 54 90.

NABOKONA.

Av Hilma Brekke Christensen Vanse.

Så godt det er å leva når ei nabokone blid
vil lydast inno meg når ikkje ho har sett meg på ei tid.

Eg låg i influensa, i trasig febereim
eg orka ikkje stella korkje barna eller heim.

Då kom mi nabokone lik ein engel svarte natt,
eg takka ho med augo for handa var så matt.
Ho rydda her og ordna der, ho henta melk og mat
og enda tok ho tid til ein liten munter prat.

For feber sleit og herja i min sønderverkte kropp.
Det nytta kje' å tenke på at eg sku helst reist opp.
Eg prøvde nok, men heldigvis så fant eg fort mi seng,
det svartna så for auga eg såg stjerneskudd i fleng.

Ho kom att neste dag og neste dag - til eg vart bra.
Ei nabokone slik som mi, det skulle alle ha.
Og tru no berre ikkje ho arbeider dann og vann,
det er nok litt å gjæra på ein gard med barn og mann.

Men - me sku jo alle vera lik nobokona mi,
og lydast inno naboen om me har lita tid.
Kan hende legg din nabo i senga sjuk som eg.
Kan hende byttes rollene og naboen blir deg.

DET ER JUL !

Av Ingvald Skeie.

For et øyeblikks tid er det stille
og fred på den fredløse jord.
For et døgn eller to må de tie
alle trusler i bomber og ord.
Et sekund eller to kan du glemme
at kanskje må jorden forgå.
Det er jul, du har tid til å lengte,
til å høre ditt hjerte slå.

For et øyeblikks tid kan vi leve
og leke som søster og bror.
For et døgn eller to kan vi samles
rundt et hjemlig og veldekket bord.
Et sekund eller to kan vi glemme
at kanskje må jorden forgå.
Det er jul, du har tid til å drømme
og høre ditt hjerte slå.

For et øyeblikks tid kan du kjenne
en fred i ditt fredløse sinn.
Men du har ikke lov til å glemme
alle inntrykk som preser seg inn.
Et sekund eller to kan det vare
før jorden går under i brann.
Ditt urolige hjerte skal banke
for fred mellom alle land.

For et øyeblikks tid skal du knele
for fred på den fredløse jord.
Dine døgn skal du vie til kampen
mot bomber og krig og mot mord.
Det er menneskets fremtid det gjelder !
til sist vil du kanskje forstå,
i en stall, i en fattigslig vugge
du hører Guds hjerte slå !

Åraheftet er utgitt av Byneset historielag.
I redaksjonen Arne Håbjørg.